

Reuben: Reserved Response

Parashat Vaygchi

¹ Then Jacob called for his sons and said, "Assemble yourselves and I will tell you what will befall you in the End of Days. ² Gather yourselves and listen, O sons of Jacob, and listen to Israel your father.

³ "Reuben, you are my firstborn, my strength and my initial vigor, foremost in rank and fore-

2 Outlook 1 Insights - R. Leff - pg 137

C hazal tell us that Yaakov Avinu wished to reveal the *keitz*, the time of the final redemption, to his sons, but it was concealed from him. So instead he blessed them.

If Yaakov had intended to reveal the *keitz*, how was he able to immediately begin with blessings, without any previous preparation? Secondly, did Yaakov in fact bless all his children? The Torah seems to say that each one got his unique blessing — איש אשר בברכתו ברך Each according to his own blessing (Bereishis 49:28) — yet Reuven, Shimon and Levi were castigated and many of the others were merely likened to various animals.

The *Midrash* says that the letters η and υ do not appear in the names of the various tribes. No *cheit* (חטא) i.e. no sin or deficiency — is to be found in their names. That is why Yaakov thought to reveal the end of days to them. But he also saw that the letters η and υ — forming the word $\eta\eta$ — also do not appear in their names. And therefore, he changed his mind. Does this imply, God forbid, that the final redemption is not inherent in *Klal Yisrael*?

3 Another *Midrash* gives the following analogy. A confidant of the king was dying and called his children to his bedside to reveal the royal secrets that the king had confided to him. Before he began, however, he saw that the king was also standing at his bedside. He immediately substituted an exhortation to his children to be careful to honor the king properly instead of his intended message. Similarly,

Yaakov wished to reveal the secrets of *Mashiach*, but saw the *Shechinah* at his bedside and out of embarrassment substituted the blessings.

This *Midrash*, as well as the previous one, seems to imply that the *keitz* was not forgotten by Yaakov Avinu, but suppressed out of embarrassment. A further difficulty with the second *Midrash* is the analogy to the king's confidant. How do Yaakov's blessings compare to an exhortation to obey the king and honor him?

→ The *Midrash* relates that in the merit of "the names of the sons of Israel" the entire hosts of heaven and earth exist. What is in a name? The holy books tell us that the name of a person or object expresses its essence. Thus Adam exhibited his genius by naming all the created beings, and thereby identifying each one's essence.

4

Before the construction of the Tabernacle, Hashem told Moshe to inform *Klal Yisrael*: "Contemplate the fact that I have called [him] by the name of Betzalel." Hashem stressed that by conferring a name on Betzalel, He had imbued him with all his phenomenal skills. We learn from Betzalel that each and every one of us, without exception, is blessed with various unique talents and abilities. All these gifts are bestowed on us from Above and given with the express intention that they be utilized for the furtherance of Torah and *Klal Yisrael*, just as Betzalel's talents were obviously conferred upon him to enable him to build the *Mishkan*.

5 The *Midrash* relates that every person has various names: the one Hashem gives him, that which his parents give him, the name he is called by his friends, and above all the one that he earns for himself. Everyone is endowed with a variety of talents and skills. Some are directly endowed by Heaven. Some are the result of heredity and environment. But the most significant are those that come by virtue of developing and actualizing one's potential. In this vein, the *Midrash* says that the angel called out, "Avraham, Avraham!" at the culmination of the *Akeidah*: "Avraham above, Avraham below." At that point, Avraham's Heavenly name, which reflected his true potential, was realized and matched by his actual stature here on earth.

6

The development and perfection of this world depends on the realization of each Jew's individual potential. It is in this perspective that the world was created for the names of the Jewish people. The *Midrash* tells us that the final redemption is alluded to in the names of the tribes for they contain the potential for bringing the world to its final redemption.

Mashiach can come at two possible times: at the preordained deadline or prior to that deadline if we merit it. Yaakov observed the perfection inherent in the names of his children. There was no *cheit*, no deficiency in their potential abilities. Hence there was no need for *Mashiach* to tarry until the *keitz*, the preordained deadline. Yaakov saw that if they perfected their potential, *Mashiach* would come before the *keitz*. Thus the letters $\eta\eta$ did not appear in their names.

* In light of this let us re-examine the *Midrash* of the King's confidant. The confidant reflected that if he told his children the king's mysteries, they would know this information only second-hand. But if he could inspire them to be careful in honoring the king, they would merit to become confidants of the king themselves and hear his secrets firsthand.

Similarly, Yaakov wished to reveal the keitz to his children. But after realizing the potential inherent in them, he chose to impart to them that which would obviate the keitz and bring the redemption closer.

8

The greatest blessing one can bestow is to enlighten another and acquaint him with himself. The Mishnah (Avos 3:18) says: "Man is precious, having been created in God's image, and even more so for having been informed that he was created in God's image." Self-knowledge of one's abilities and talents, as well as one's shortcoming and limitations, is the greatest blessing; it is the means enabling one to realize his Divine mission in this world.

9

Yaakov realized that the ultimate geulah depended on the development of his sons' potential, the potential inherent in their names. Rather than reveal the deadline for redemption, he opted to bless them with self-knowledge that could help them bring the redemption at a much earlier date. In this vein, knowledge of their capabilities they possessed was itself a blessing.

10 Rashi

4. HASTE LIKE WATER. הפחו והבקהל - The haste and the confusion with אשר מהרת - which you hurried like these waters, להראות בעסקך - to show your anger, לממהרים למרוצתם - which hurry in their flow. Therefore, "do not take more" - אל תתיר, "אל תתיר" - do not take on a grand scale - כל היתרות הללו - And what is the haste by which you acted hastily? - שיהיו ראויים לה - Because you mounted your father's bed. - כי עלית משכבי אביך - the One Who had ascended upon my couch; i.e., the Shechinah, - שיהיה דרכו - Whose custom it was to ascend over my couch.

13

AND HE LAY. - מתוך שבלבל משכבו - As a result of the fact that he disturbed the location of [Jacob's] bed, - כאלו שכבה - Scripture treats him as if he had lain with her. - מעלה עליו הכתוב - ששמתה - And why did [Reuben] disturb and desecrate [Jacob's] couch? - שחיתה נתונה תדיר באהל - Because when Rachel died - נטל יעקב מטתה - and not in other tents, - ולא בשאר אהלים - and put it into the tent of Bilhah. - ונתנה באהל בלהה - Reuben came and demanded satisfaction for the insult to his mother. - אמר - He said, - אם אחות אמי - שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי - "If my mother's sister was a rival of my mother, - should my mother's sister's handmaiden be a rival of my mother?" - לכה בבלב - This is why he disturbed the location of Jacob's bed.

16

בפרשת מכירת יוסף, משתדל איפוא ראובן לתקן את הפגיעה שפגע בכבוד אביו (עי' ספורנו שם, כ"א. וע"ע: "אור הצפון" א, ר"ז; "ברכת פרח" לייסטייפלר" זצ"ל, פרי וישב). ואגב אותה פרשה, מגלים לנו חז"ל שראובן היה גם מסגף עצמו בשק ובתענית על אותו מעשה, ולכן לא היה נוכח בשעת מכירת יוסף לישמעאלים (בר"ר פד, ט). האם הצליח ראובן לתקן אותה פגיעה בכבוד אביו? - יעקב הנביא, מעיד שאכן הצליח. עובדה, שאין בתוכחתו לראובן הזכרה של עניין הפגיעה באב. אך עם זאת, רואה יעקב שאת ה"פחו כמים" שבנפשו - עדיין לא הצליח ראובן לתקן. עדיין קיימת בנפשו אותה מידה של פחזות וחוסר שיקול-הדעת שגרמה למעשה בלהה, והיא המונעת ממנו לקבל כל אותם תפקידי-הנהגה בעם ישראל, להם היה ראוי. שכן מלך או כוהן, חייבים להיות אנשים מיושבים בדעתם; אנשים שישקלו את כל הצדדים ההלכתיים, המדיניים, הכלכליים, הבטחוניים וכו', קודם שתתקבל אצלם הכרעה.

11 חזו כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עליה. עי' רש"י, ועי' בספר אדרת אליהו שפי' כמו מים שנתרוקנים לגמרי עיי"ש. ר"ל כי עלית משכבי אביך, היינו שהי' לך עליה, ונחשב לזכות עבור הדודאים, שעיי' גולד יששכר.

אבל אז חללת יצועי עליה, פי' עליה מן כל הגדולה הנ"ל שזכית, ופי' עליה אחד כנגד אחד ודו"ק.

12 his tent beyond Migdal-eder. 22 And it came to pass, while Israel dwelt in that land, that Reuben went and he lay with Bilhah, his father's concubine, and Israel heard. The sons of Jacob were twelve. 23 The sons of Leah: Jacob's first-born Reuben, and Simeon, and Levi,

14 עי' חזו כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך

א"כ עיקר הטענה על ראובן, היא בנושא של כיבוד אב. אם יעקב מחליט לדור באוהל בלהה, צריך היה ראובן לדעת שוודאי ישנה סיבה לכך, ולכל היותר יכול היה לגשת ולשאול את יעקב לפשר הדבר.

15

ואכן רואים אנו, שראובן משתדל לתקן פגם זה של זלזול בכיבוד אב, ובמכירת יוסף, הוא היחיד שמתעורר להציל את יוסף, לא רק "למען הציל אותו מידם...", אלא גם כדי "להשיבו אל אביו" (ברא' לז, כב). לא רק הצלת נפשו של יוסף עומדת לנגד עיני ראובן, אלא גם הדאגה לאב הזקן. וכמו שהדגיש כשגילה את הבור ריק: "הנער איננו...", אבל גם "ואני אנה אני בא" - אנה אברח מצערו של אבא (רש"י שם, ל. אמנם לפי האמור לעיל - עמוד שא - נראה שעדיין לא כיוון כראוי לו, לפי מדרגותיו). וכך גם מאוחר יותר, בעומדם לפני יוסף במצרים: האחים מתוודים על שלא ראו בצרת נפשו של יוסף המתחנן - אבל ראובן רואה להוסיף, שגם לצערו של האב הזקן היו צריכים לתת את ליבם: "וגם דמו הנה נדרש - דמו [של יוסף] וגם דם הזקן" (ברא' מב, כב; בר"ר צא, ח).

17

תאמרו: אם אכן מתכוון התנ"ך למשמעות שונה, מדוע שלא ישתמש גם במילים שונות? מדוע שלא ישתמש בסיגנון קשה לציון חטאים גדולים של רשעים, ובסיגנון רך יותר לציון חטאיהם של צדיקים? הרי בכך היינו חוסכים את הצורך בפירושים שבעל-פה, ולא היינו מניחים פתח-רפה למלעיזים למיניהם.

– התשובה לשאלה זו היא אחת: לא שוקלים יהלומים, באותו משקל בו שוקלים גרוטאות-ברזל. כשדנים בצדיק – המשקל הוא רגיש ומדוקדק עד מאוד. לחטא של הצדיק, מייחסת התורה חומרה מיוחדת גם כשמדובר בחטא קל ודק, ולכן היא משווה את חטאו הקל של הצדיק, לחטאו הכבד של הרשע; החומרה שבמעשים היא אכן שווה. אם אותו חטא היה נעשה ע"י אדם פשוט – כמעט ולא היו מתייחסים אליו כלל כחטא; בדיוק כפי ששוחרי גרוטאות-הברזל, אינם מתייחסים כלל לחתיכת ברזל שמשקלה מאתיים גרם. אבל כשמדובר ביהלומים – מאתיים גרם הם כבר עניין שונה לחלוטין. כאן, יטרחו ויביאו משקל עדין ומדוייק, כדי לבדוק אם אכן מאתיים גרם לפנינו, או אולי מאתיים וחמישה גרם – כי ביהלומים יקרי-ערך ההבדל הוא עצום.

אלא טועה". ראובן חטא רק באי-שיקול דעת מספיק, וקורה שגם אדם גדול חוטא בחטא שכזה. אלא שמפני גדלותו ומעלתו של ראובן, משווה התורה את חומרת חטאו הקל, לחומרת החטא הכבד של עריות באדם אחר.

20
אלא שהיתה זו טעות. לולא הפזיזות שבו, היה ראובן שוקל שיקול נוסף, ומבין שאסור לו לעשות מעשה שכזה. וכאמור, יעקב אינו מוכיחו על חטא של אשת איש (ואגב, מחלוקת היא אם פילגש נחשבת בכלל כאשת איש – עיי' כס"מ פ"ד מה' מלכים, הי"ד) אלא על השיקול המוטעה; על הפזיזות שבשיקול הדעת.

נמצא, שאין זה משנה אם ננקוט כדעה זו או כדעה האחרת – בכל מקרה, החטא היה בשיקול המוטעה בלבד, ובשום אופן לא היה זה חטא שנבע מתוך דחף של תאוה ויצה"ר.

אגב, ה"כתב והקבלה" בפירושו לתורה, מוכיח כיצד גם מפשט הדברים, חייבים לומר ש"וילך ראובן וישכב..." (ברא' לה, כב) אינו כפשוטו. הביטוי הלשוני החריג בו משתמשת התורה, רומז לנו שהוראתו של פועל זה כאן, שונה מן המשמעות הרגילה שיש למילה זו בתנ"ך:

בלשון הקודש, קיימת הבחנה יסודית בין הפועל: הלך, לבין הפועל: בא. אנו רגילים אמנם לומר: הוא הלך לביתו, וכיוצא בזה, אבל בלשון התנ"ך מציין הפועל: הלך, יציאה ממקום אחד למשנהו, ולעומתו, הפועל: בא, מציין תמיד כניסה לבית, לעיר, וכדו'. וכך למשל, בולטת הבחנה זו בפגישותיו של משה עם פרעה: כשמשה אמר להיפגש איתו בתוך הארמון, נאמר: "בא אל פרעה" (שמות ז, כו; ט, א; י, א), ואילו כאשר הפגישה מתקיימת בחוץ, על שפת היאור, נאמר לו: "לך אל פרעה בבוקר הנה יוצא המימה" (שם ז, טו. כיו"ב דייק תוד"ה: לעשות, סוטה לו:).

ואם כן, אילו היה ראובן נכנס כאן לרשותו של אביו בְּבֵאוּ אֶל בְּלָהָה, היה הכתוב אומר: "ויבוא ראובן..." לציין כניסה לרשות אחרת, וכמקובל בתנ"ך לעניין זה. והנה כאן נאמר: "וילך ראובן וישכב...", בהוראה של יציאה לרמוז, שלא היתה כאן אלא הוצאת מיטתו של יעקב מאוהל בלהה לאוהל לאה (עיי' ב"כתב והקבלה").

23 Stem Mishlel - 99

Now although we understand that Reuven did not *actually* sin in quite the way the verse seems to describe,¹ he had, nevertheless, made a bad error for which he was now criticized by Yaakov.

It seems that Reuven lost three great gifts as a result of his actions: the *bechorah* (right to the privileges of the firstborn), the *kehunah* (priesthood), and the *malchus* (kingship).² These are the various points referred to in Yaakov's message to his eldest son. Let us look at each of these more closely.

Rashi

22
□ to be greater⁴ – להיות יתר על אחיוך – ראוי היית – You were fit than your brothers – by having the priesthood,⁵ as indicated by the word שָׁאָת, which is related to "raising of palms";⁶ "ויתר עז" – "and greater by might," i.e., by having the kingship,⁷ as indicated by the word ויתן עז למלכו;⁸ "ויתן עז למלכו" – as it connotes in, "And may He give might to His king."⁸ "ומי גרם לך להפסיד כל אלה" – And what caused you to lose all these advantages over your brothers? ...⁹

24

The Maharal explains that the firstborn is in some way the *cause* of the other children in a family, for without his existence, there can be no more children.² This means that the *bechor* is a kind of middle-man between the father and the other children, enabling the father to pass all of his intellectual powers and abilities to his other children. The *kehunah* is also a type of conjunction; it is an expression of *da'as*

(knowledge), as in the verse:
For the lips of the kohen will guard da'as, and they will seek Torah from his mouth, for he is an agent of the God of hosts.
(Malachi 2:7)

Da'as is a means of joining the intellect to the emotions, connecting the spiritual and physical components of man. Malchus is also an expression of conjunction: the king unifies a diverse nation into one cohesive people. Indeed, the verse describes the king as

the one who will reign over My people.
(Shmuel I 9:17)

The word here translated as "reign," *yatzor*, actually means "to store up." Rashi¹ understands that this refers to the king's ability to unify the people and to prevent them from factionalizing.

25 The common factor between these three gifts is clear: each is an expression of a person's ability to unify some aspect of human life. Malchus is the ability to connect entities in the physical world, *kehunah* in the emotional world, and *bechorah* in the intellectual world.

26
It was intended from the outset that Reuven would receive all of these gifts. What did he do to lose them? The answer that we suggest is quite simply that he became angry. After Rachel's death, Yaakov moved his primary abode not to the tent of Leah (Reuven's mother) but to that of Bilhah. Reuven disturbed this new arrangement in response, angry at what he saw as an insult to his mother.² Anger is a character trait which causes dissent and breaks connections. We see this, for example, when Moshe and Aharon became angry with the people, striking, instead of speaking, to the rock.³ The Ibn Ezra says of this incident that because of the arguments among the people and their dissent with Moshe and Aharon,

behold they factionalized.
(Ibn Ezra, Bemidbar 20:8)

27
Anger and dissent cause disharmony and disunity. This is, of course, precisely the opposite of the aim of the gifts of Reuven. Thus, when Reuven displayed anger, the characteristic of disunity, he revealed himself to be an unsuitable recipient of the *malchus*, *kehunah*, and *bechorah*.

27

Although these gifts were taken from Reuven, they were redistributed to other famous individuals. The *bechorah* went to Yosef,¹ the *kehunah* went to Aharon, and the *malchus* to David. We should be able to detect the merit in which each of these received one of Reuven's confiscated gifts.

The prophet describes the archetypal *kohen* thus:

...with peace and uprightness he walked with me and turned many away from sin.

(Malachi 2:6)

Aharon was very much the man of peace; indeed, the Ramban indicates that he never once angered in his whole life.² Actually, in the special *tefillos* for rain said on Shemini Atzeres, it is mentioned that

[Aharon] remained aloof from the people, who were *unstable* as water.

(Machzor, *Tefillas Geshem*)

Note that Aharon was unlike the people, "who were unstable." This is the identical phrase as that used to describe Reuven's impetuosity when Yaakov reprimanded him. Aharon, indeed, qualified to assume the *kehunah*.

28 Yosef's role has been described elsewhere. He was the paradigm *tzaddik*, the kind of man for whom the world exists.¹ He had the power to sustain not just himself, but also his family and, as such, was the channel between the physical world and the heavenly outpouring of goodness. His whole role in life was to be a connective force between the higher and lower worlds and to prevent disunity. He was a suitable candidate to assume one of Reuven's lost gifts.

32. A lesson for all Ages - 2. Fever - 27

שכל אדם האריך אפו ותפארתו עבר על פשע. It is a man's good sense to be slow to anger, and his glory to pass over a transgression (Proverbs 19:11).

Rabbi Menachem Meiri relates the following story:

There was once a righteous king who had but one major fault; he was angered very easily. To overcome this tendency he wrote three lines on a sheet of paper and appointed one of his servants to show it to him whenever he started to grow angry. The first line read: "Always remember that you are merely a creature, and you yourself are not the Creator." The second line read: "Always remember that you are flesh and blood and will eventually perish." The final line read: "Always remember that there will be mercy for you in the future only if you have mercy on others" (*Sefer HaMiddos*, p. 239).

33

Attaining self-control requires great discipline; it would be a mistake to think that a *tzaddik* is of necessity a naturally mild-mannered person. The *Chofetz Chaim*, for example, worked constantly to improve his character. He struggled, prayed and reflected, refining his *middos* until they were sterling. A disciple once hid under a bench in *shul*, hoping to observe the *Chofetz Chaim's* conduct at night. When midnight approached, the elderly *tzaddik* appeared, opened the Holy Ark, and prayed to Hashem to help him overcome feelings of anger.

The world-renowned *Rosh HaYeshivah*, Rav Moshe Feinstein, was known for his pleasant demeanor; even in the most provocative of situations he would avoid an angry response.

When a *yeshivah* student questioned him regarding his serenity however, he made it clear that the quality was not easy to attain, or even natural, to him. "It is years that I have worked on perfecting this trait," he said.

29 Finally, David characterized self-effacement. He described himself as

a worm and not a man, the denision of man and reviled by the people.
(Michalim 22:7)

Someone who realizes his lowly position vis-à-vis God will never anger. For anger occurs when a person feels that things are not going his way, that is, he feels that he should be able to direct what will occur, but cannot, causing him frustration and anger. But if one realizes that one's powers are limited and that one is really small and insignificant, one will not expect to control events. Thus, when things go wrong, one will feel no anger.

30 We now appreciate just what Reuven could have been. He had the potential to be Aharon HaKohen, Yosef, and David in one mighty person. But one error, albeit slight, ended this possibility forever. He could not maintain control of these three great gifts given the slight character fault which he had demonstrated. Thus they were taken from him and given to others.

31 תורה - פרק א' - פסוק כ"ג

בודאי מוכרח הכעסן לכבוש את כעסו, אבל בזה עדין לא תיקן את עצמו. כי בכל זאת בכח הוא נשאר כעסן, ופעם יצליח לכבוש כעסו ופעם לא יצליח. עצם צורת התגובה על מה שנעשה נגד רצונו הנקראת "כעס" הוא חייב להחליף בצורת-תגובה אחרת ההולמת יותר. הרי "כעס" הוא ציור של תגובה המושבע באדם כמושכל-ראשון. ציור זה מצייר לאדם, שאם ייעשה משהו נגד רצונו, עליו להתאדם בפניו, לרפוק באגרופו על השלחן ולהתפרץ בצעקות וזלזולים. מה משיגים על ידי התפרצויות כאלו? הכעסן עושה עצמו שנאי ומבוה; אולי יעשו לו רצונו מהמת מורא, אבל אהבה ואהדה לא ירחשו לו לעולם. "רגז לא עלתה בידו אלא רגזנותא" (קידושין מא. ע"א).

34 Accustom yourself to speak gently to all people at all times.

From these opening remarks of *Ramban's Letter*, the teachers of the *Mussar Movement* (*Cheshbono Shel Olam*, p. 20; *Hosair Ka'as Milibechea*, p. 112) derived important lessons on how to maintain one's equanimity and peace of mind under all circumstances.

(a) התנהג תמיד — *Accustom yourself.*

Be prepared. Don't let unnerving situations catch you by surprise. Before crisis hits, prepare in your mind how you would like to react to trying situations, and resolve to make every effort not to surrender to panic or rage. Your resolutions will not come true automatically or easily, but if you prepare yourself mentally — as a driver thinks about a possible skid — you will be better able to deal with difficult situations, as they inevitably arise.

(b) בנחת ... לדבר — *To speak gently.*

Even in tension-packed situations, even when the atmosphere is charged with hostility, even when you must confront your enemy, even when you are obligated to admonish someone for a terrible misdeed speak gently. Gentle words have more force than crescendos of indignation.

(c) לכל אדם — *To all people.*

Treat all people with equal respect and sensitivity. React calmly even to someone who has just insulted you maliciously, and remain calm

even when an irritating nuisance pesters you incessantly. All people includes even those whom one usually takes for granted — one's parents, spouse, and children. Be as calm and courteous to your immediate family as you are to your superior or most important client.

(d) בקל עת — *At all times.*

Never lose your temper — even when you are exhausted, drained, disappointed, aggravated, shocked, confused, terrified. Even when the whole world seems to be crashing down on your head — keep calm. React slowly and deliberately — and speak gently.

כעס הוא ציור-תגובה פסול ומשוקף. אין לבעל-כעס הבסיס הנפשי אשר ממנו יבוא לתגובה שקולה. בסיס זה היא: טבלנות. תהיה, איפוא, עבודתנו כעת ההתלמדות במידת הסבלנות.

התורה מעידה על מרע"ה "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", וביאר רש"י: "ענו - שפל וסבלן". הרי סבלנות היא ענף העננה. אולם, אף שהעננה היא מהמעלות העליונות בסולמו של ר' פנחס בן יאיר - הסבלנות היא בתחום היכולת גם לפשוטים כמונו. בכלל, מידה זו אינה מעלה בבחינת מילי דחסידותא, אלא הכרח גדול בכל יחסי בני אדם. הרש"י מקלם נ"ע כתב: "מי יתן ונתרגל במידת הסבל, כי זה שורש כל המידות והמנוחה ושורש כל המעלות. זה השער לה' צדיקים יבואו בו, מה הוא - אודך כי עניתני, וזאת ה' ותי לי לישועה!" (הכמה ומוסר ח"א עמ' תלב). הרי הסבלנות היא מידה כללית ושורש למעלות רבות.

37 אי אפשר לבנות יחס של חברה טובה בלי סבלנות. שנים הקובעים לימוד בצוותא, ולהם תכונות שונות, הרגלים שונים, כשרונות שונים - איך תוכל הקביעות שלהם להחזיק מעמד? רק על ידי שיתרגלו לסבול אחד את השני. שלשה הדברים בחדר אחד - בלי סבלנות ייהפך החדר להם לגיהנום! ארבעה האוכלים בקביעות על שלחן אחד - אם לא יתרגלו בסבלנות יצטרכו במשך הזמן לברוח מהשלחן!

ומהי סבלנות? הסבלן דומה ממש לאדם הנושא משא כבד, ואף שהוא כבד עליו וזוא ממשוך ללכת בדרך ואינו נלאה לשאתו. כך הוא בכל היחסים שבין בני אדם: אנו רואים ושומעים הרבה דברים שאינם לפי רוחנו ובכל זאת ממשיכים להיות חברים טובים. גרוע מזה: יש, וחבר ממש פוגע בנו, אם בעקיפה בעלמא אם בדרישה בלתי-הוגנת, אם בטענה בלתי מוצדקת - וכל אלה סובלים, ממש נושא המשא הכבד; והתפרצות בכעס או דחיה נמרצת דומה לפריקת המשא: הסבלן אינו "פורק מעצמו" את משא החברות הטובה. עוד יותר גרוע

מדור מיוחד קובעת לעצמה הסבלנות של האדם עם אנשי ביתו. הרי כל מה שהיהו יותר קרוב ויותר תמידי הוא מחייב יותר סבלנות. עם חבר נפגשים מדי פעם, ולא כל פעם הוא מעורר התנגדות או כעס. היחס עם שכן הוא תמידי ולכן נתקלים פעמים רבות במצבים הדורשים סבלנות, אשר על כך יותר קשה הוא להיות שכן טוב מאשר חבר טוב. אך יותר קשה מכולם הוא לשמור על סבלנות כלפי אנשי הבית שנמצאים אתם יחד יום ולילה בכל מצבים שונים. ניתן לומר שהמידה הנושאת את הבית היא הסבלנות. מדי פעם שואלים חתנים על מה עליהם לתת את דעתם כיום חתונתם, וזאת היא עצתנו להם: בעמדם תחת החופה יקבלו על עצמם לשאת את עול האשה עד מאה ועשרים בכל מצב שיהיה ולעולם לא לפרוק עולה מעל עצמם. הוא אשר אמרו חז"ל: "טוב לגב"ר כי ישא עול ובעוריו - עול אשה" (איכה רבה ג. כד). בלשון הקדש קוראים למתחתן "נושא אשה", וזה ביטוי נפלא, כי הוא ממש צריך לשאת את אשתו להיות סובל אותה כל ימי חייו!

כדי לקבל מושג והרגל בסבלנות היינו צריכים להתלמד בסבלנות עם אחרים. אבל אנו זקוקים לסבלנות גם כלפי עצמנו. הרצון הטוב לעבוד ולעלות נתקל תמיד בחולשת-אופי, בשכחה, באי-יציבות ושאר התקפותיו של יצרנו הרע... "קרקע שנתת לנו ויבורית היא..." ואוי ואבוי למי שאין לו סבלנות עם עצמו! חיש מהר הוא יתיאש מכל עבודה ועליה, ואף אם לא יתיאש, יפול בעצבות, ואין לך דבר המזיק כל כך לכל עבודת ה' כהעצבות.

43. יאיר ופסל

האמת היא, שהחשש הזה - שמא ילך ראובן וידבק בעשו - נראה לנו רחוק מאוד. הרי אנשים פשוטים יותר מראובן, שומעים ותוכחות ומקבלים אותן בלב שלם. מה עוד, שהתוכחה היא מארבעים ושמונה הדברים שהתורה נקנית בהם (אבות ו,ו), ואם כן, כיצד יש חשש שראובן אינו אוהב תוכחות? ובכלל, אל מי ילך ראובן? - אל עשו!! הרי עשו הוא ההיפך הגמור מראובן! עשו הוא גזלן ידוע, שיצחק אביו צריך להזהירו שלא יביא לו ציד

נתלמד, איפוא, להיות סבלנים: נקבע לעצמנו זמן מסוים כל יום, כרבע שעה, ובו נשתדל לשאת ולסבול כל מה שאנו רואים ושומעים, אע"פ שאינו כלל לפי רוחנו ואפילו אם הוא פוגע בנו, מבלי לאבד מנוחת נפשנו כלל, ובמקרה שיש צורך או חיוב להגיב - נגיב בדברים שקולים ומדודים בלי שום התרגשות. זמן זה של התלמדות יהיה, כמוכן, זמן שיש בו מגע עם חברים, אם בלימוד אם בסעודה. נתלמד בזה באותו זמן מסוים שבועות אחדים עד שנעמוד על טיב בינם שבה באים במגע עם בני אדם אחרים או עם חברים יותר מרובים וגם בזה נתלמד עד שנצליח גם בשעה זו. כך נעביר את שעת ההתלמדות כארבע פעמים או יותר, למשל: משעת לימוד עם חבר לשעת סעודה עם כמה חברים, לשעת שהיה בחדר עם חברים אחרים וכדומה. ונתלמד בזה תקופה ממושכת עד ש"נלמד" את המידה היטב, וייתרת בלבנו ציור זה של סבלנות ויידחה הציור של תגובה בכעס ושל פריקת-המשא של חברים, ועד שנרגיש היטב את היופי של מידת הסבלנות.

— כמה סבלנות צריכים בחינוך ילדים! תקצר היריעה מהכיל את פרטי ההנהגה עמהם שבהם זקוקים לסבלנות אתם בנחת רוח, אין כאן המקום להכנס לשאלות החינוך. רק זאת נקבע כאן: עם צעקות וטטירות-לחי לא "מתחכים" מה גואלו ההורים אשר כל מחשבתם בעניני חינוך מצטמצמת לשאלה מתי יש להכות את הילדים... אוי ואבוי ל"חנינוך" כזה! רק עם סבלנות בלי גבול יכולים להגיע לתגובה מחושבת ולהדרכה הבנויה על הבנת הילד וטבעיו לקיים "חנינוך לנער על פי דרכו".

נתלמד, איפוא, בסבלנות עם בני הבית. נקבע לעצמנו שעה קבועה שבה נתאור ביותר בסבלנות, ותהא זו שעה שבה עלולים דווקא להתעצבן, כגון בבוקר שהילדים צריכים לצאת למקום לימודם, או בערב שהם צריכים לשכב לישון. או ישמור על קור רוחו ומנוחת נפשו. ובערב שבת שהנחת השבת מגיעה לשיאה יתן גם כן דעתו לסבלנות ולעזור איהו זמן כפי יכולתו. נתרגל בזה עד שייקבע בלבנו ציור ברור מהנהגה עקבית של סבלנות בלב שלם. אחר כך נעביר את הזמן הקבוע לזה לזמן-תרופה אחר בבית עד שנתלמד גם בזה, וכל זאת לתקופה ממושכת עד כדי התלמדות יסודית.

42. Artswall - stae Umesh

3-4. Reuben. Jacob rebuked his older sons. He had waited until now before doing so because, he explained, "Reuben, my son, I did not rebuke you all these years so that you should not leave me and stay with my brother Esau" (Sifre Devarim). This implies a general rule for those who wish to admonish others in a constructive way. They must weigh their words carefully, lest their sincere comments do more harm than good.

אך יתכן גם לומר אחרת, וביאור זה בדברי רש"י נ"ל אמיתי יותר: **אמנם בשלב ראשון, אין כל חשש שראובן יטוש הכל וילך לבית עשו; ודאי שכך לא יקרה. אבל אם ראובן יתבייש מתוכחת יעקב, תתפתח אצלו נטיה לכיוון עשו. נטיה קטנה מאוד - אבל נטיה שאיש אינו יכול לשער את תוצאותיה, ומכך חושש יעקב.** ומצינו כדבר הזה בלוט. בראשית דרכו, הרי היה לוט צדיק; - אמנם לא כראובן - אבל חז"ל אמרו שהיה דומה לאברהם: "שהיה קלסתר פניו דומה לוי" (בר"ר מא, ו). ו"קלסתר פנים", אינו צבע העיניים והחיוך, כי אם המהות הרוחנית. בפנימיות של אברהם ולוט היו צדדים שווים, עד שכל מי שהביט בלוט, היה רואה לפניו מעין ההארה והצדקות של אברהם. ולמרות כל זאת, כאשר מוכיח אברהם את לוט על הגול של רועיו - עוזב לוט את אברהם, והולך אל הפכו המוחלט של בית אברהם בו חונך - אל סדום החוטאת.

אמנם למען האמת, איננו יודעים אם חששו של יעקב היה מוצדק. סביר יותר להניח, שראובן היה מקבל את התוכחה ועומד בניסיון. — אלא שחששו של יעקב הנביא, אבינו הזקן, הוא בשבילנו תורה שלימה והלכה פסוקה. וההוראה המעשית הנובעת מכאן היא, שכאשר מתכוונים להוכיח מישהו, יש לשקול היטב את תוצאת התוכחה אצל אותו אדם.

מסקנה זו של ה"חפץ חיים", ראוי אולי ליישם גם בנושא התוכחה. כשם שאסור לאדם לספור לשון הרע על עצמו, כך אולי גם אסור לאדם, להוכיח את עצמו. אם יעקב ומשה ושאר גדולי האומה, נמנעו מלהוכיח את עם ישראל, הרי שזוהי הלכה פסוקה עבור כל אחד מאיתנו, בהתייחסותו אל עצמו.

אמנם, חובה על כל אחד לערוך חשבון נפש. וכבר כתבו בספרים, שכל מי שאינו עורך את חשבון נפשו, הריהו דומה לבהמה, והריהו הולך בחושך, וכו' — אבל מאידך, אם יבוא האדם אל עצמו עם כל התביעות, הרי שהרגשתו האישית תהיה רעה מאוד: ב"משנה ברורה" כתוב שיש להיזהר בעניין פלוני בשבת — והדבר קשה; ה"מסילת ישרים" דורש זהירות ודקדוק בעניינים הקשורים לנפש — ודבר זה קשה עוד יותר; ההלכה דורשת לכבד את ההורים בכל מקרה ועל אף הכל, וספרי המוסר דורשים שנדע לוותר לזולת — וזה כמעט בלתי אפשרי; ואם לא היה די בכל אלה, הרי שהנהלת הישיבה מגדילה ודורשת גם שאלמד שלושה "סדרים" (...) — וההרגשה הכללית הולכת ונעשית גרועה מיום ליום; הרגשה של חוסר עשייה, ובעקבותיה חוסר סיפוק מן השהות בישיבה, ומלימוד התורה. ולכן, עם כל הצורך והזריזה לקיום כל תרי"ג המצוות, יש לדעת גם להרפות את המתח — וזו ללא ספק עבודה קשה. אם את התינוק יש לדחות בשמאל ולקרב בימין (סוטה מז.) — אזי כולנו תינוקות שכאלה; תינוקות, שצריך להיזהר מאוד שלא לדחותם, ולא לשכוח שכל תכליתה של השמאל הדוחה, היא אותה ימין מקרבת.

47

אדם שבא אל עצמו בדרישות מופרזות שאינן לפי כוחו, עלול — במוקדם או במאוחר — לשבור את עצמו. אמנם בתחילה השבירה היא קטנה וכמעט בלתי מורגשת, אבל מנטיה קלה זו עלולים להגיע למסקנה, שעדיף לעזוב את ישיבת האוהלים של יעקב, וללכת לבית עשן.

48

ואף שחייבים להקדיש מחשבה גם להתקדמות, לאי-הסתפקות בקיים — אבל בדיוק לשם כך יש לנו את חודש אלול, את ראש השנה, ואת יום הכיפורים. חשבון הנפש, אין פירושו ללכת כל השנה עם ראש כפוף, מפני שחשבון שכזה, אינו בא ממקור הקדושה. חשבון נפש אמיתי, דוחף את האדם ומדרבן אותו: אם השגתי כך וכך עד היום — סימן שאפשר להשיג עוד ועוד. אם בשנתיים עליתי למדרגתי הנוכחית — הרי שבארבע שנים אשיג כפליים, ואפילו יותר מכפליים.

51

האדם בתחילת דרכו בעבודת ה' מצפה לעליה מהירה: אם רק יתחזק יוכל בודאי להתפלל כל תפילותיו בכונה ולתקן מידותיו אחת לאחת ויהיה יציב

בסדר יומו ובכל הנהגתו — ומה רבה אכזבתו שאינו רואה הצלחה בזה! צריך העובד לשנן לעצמו תמיד את דברי חז"ל הנפלאים האלה:

"בא אליהוא ואמר ש' לא מצאנוהו שגיא כח — מי ששומע הפסוק הזה אומר שמא חירופים הוא ח"ו, אלא כך אמר אליהוא לא מצינו כח גבורתו של הקב"ה עם בריותיו שאין הקב"ה בא בטירחות עם בריותיו, לא בא על האדם אלא לפי כחו. אתה מוצא כשנתן הקב"ה התורה לישראל אילו היה בא עליהם בחזק כחו לא היו יכולים לעמוד שנא' אם יוספים אנחנו לשמוע וכו'. אלא לא בא עליהם אלא לפי כחם שנא' קול ה' בכת — בכחו לא נאמר אלא בכח, לפי כחו של כל אחד ואחד" (שמו"ר פל"ה, א).

"לפי כחו" — זהו כלל גדול בעבודת ה'. וכחנו הוא דל למדי. כל מהלך העבודה שאנו מנסים בע"ה להתוות בחיבור זה רנוי על היסוד הגדול הזה: אין לנו אלא ללכת לאט לאט בעבודה, אין להכביד על עצמנו ואין להפריט תפסת מרובה לא תפסת, תפסת מועט תפסת" (קידושין יו, ע"א). וגם באותו מעט שבכחנו לעשות, לא פעם ולא פעמיים אנו נכשלים ובכל זאת אין לנו להתיאש אלא להתעקש ולהתחיל שוב מחדש עד שבע"ה נצליח. הן סבלנות רבה צריך האדם עם עצמו. ועם כל הסבלנות אין לנו להשלים עם מצבנו ח"ו ולהיפך לאדישים כי אם ללכת בעקביות בדרכנו ולהיות חזקים מאד ברצוננו להגיע לשלימות. "שבע יפול צדיק וקם" (משלי כד, טז). אפילו אם כמה פעמים נכשלים בעניני עבודה — בסוף מצליחים בע"ה.

49

בעל "חובות הלבבות" אומר: "הפרוש, צהלתו בפניו ואבלו בלבו" (שער הפרישות, פ"ד). היינו, שללא ספק הוא מצטער על צרותיו, על צרות כלל ישראל, על גלות השכינה — אבל אין הדבר צריך לבוא לידי ביטוי חיצוני ומדוע? — מפני שהדבר מביא חורבן על החברה. אנשים עצובים — מפזרים עצבות על סביבתם, וגורמים לרפיון שלילי אצל חבריהם. מה שמתחדש לנו היום הוא, שגם כלפי עצמו, תהיה צהלתו על פניו. את

אבלו, את חוסר שביעות הרצון מעצמו — יטמון באיזו שהיא נקודה חבויה בליבו, ולא יתן לעגמימות להשתלט על פנימיות ליבו. ואם ראובן בן יעקב חשוד, שהרגשה של עצבות עלולה לגרום אצלו להתדרדרות — כל שכן פנו; כל שכן שאנו חייבים לדאוג לצהלה פנימית מתמדת, שתדרבן ותדחוף אותנו אך ורק למעלה.

50

נרומם איפוא בתוכנו את המחשבה, על הגדלות הטמונה בנו ובמעשינו. שתפילתנו, היא ראיון אישי אצל המלך, ושכל רגע ממש, אנו יכולים לגמול חסד עם אחד מבני המלך, דבר שכל אחד חפץ בו ללא ספק; וכי מי אינו רוצה לשפר את קשריו האישיים עם המלך?

וכן בלימוד התורה שלנו: לדעת ולשנן לעצמנו, שכל מילה של דברי תורה מגייה בפועל על כל העולם כולו; כל מילה בונה את הגאולה; מקדמת את עם ישראל כולו, אל האושר של ימות המשיח. שהרי מקרא מלא הוא: "ואשים דבכי בפיך.. ולאמר לציון עמי אתה" (ישעי נא, טז; סנה' צט.); דברי התורה שבפינו, הם המקרבים את היום בו יאמר ה' לבני ציון: "עמי אתה".